

IZGUBLJENI DOBIČEK

mag. branko mayr

Ptuj, 7.3.2003

vsebina

1	UVOD.....	3
2	IZGUBLJENI DOBIČEK V PRAVU	5
3	IZGUBLJENI DOBIČEK V EKONOMIJI	10
3.1	Ekonomska vsebina izgubljenega dobička	10
3.2	Ključni poudarki ugotavljanja izgubljenega dobička	12
4	SKLEP	17

1 UVOD

Dobiček, čisti dobiček, dobiček iz poslovanja, dobiček iz financiranja, dobiček izredne dejavnosti, dobiček poslovnoizidne enote, načrtovani dobiček, izgubljeni dobiček in tako naprej. Vsem navedenim pojmom je skupno, da obravnavajo spremembo vrednosti premoženja v času. Če se je vrednost premoženja povečala govorimo o dobičku, če se je zmanjšala, pa o izgubi. Pristavek k besedi dobiček podrobneje opredeljuje njegovo vsebino. Tako pojem dobiček iz poslovanja prikazuje dobiček, ki je bil dosežen s poslovanjem, pojem načrtovani dobiček je dobiček, ki ga načrtujemo itd. Izgubljeni dobiček lahko ekonomsko opredelimo kot dobiček, ki ni bil ali ne bo dosežen ali z drugimi besedami povečanje premoženja, ki ni ali ne bo doseženo. V ekonomski stroki ga ne poznamo pod pojmom »izgubljeni dobiček« ampak zanj uporabljamo razne druge izraze.

Dobiček lahko izračunamo kot razliko med končnim in začetnim stanjem nekega premoženja ali pa kot razliko med prihodki in odhodki povezanimi z opravljanjem neke dejavnosti, ki vpliva na spremembo premoženja.

V pravu se pojem izgubljeni dobiček pojavlja v zvezi s škodo, ki jo bo nekdo utrpel. Škoda pa je vplivala na nezmožnost povečanja premoženja. Tehnika njegovega izračuna je opredeljena v ekonomski stroki. Izvedenci ekonomske stroke pogosto preverjamo ali izračunavamo višino izgubljenega dobička.

V izvedenskih mnenjih pri izračunavanju izgubljenega dobička spoštujemo pravno naravo pojma izgubljeni dobiček. Povezana je z odškodninami. Pri izračunu izgubljenega dobička torej moramo upoštevati pravne vsebine. O njih ne sodimo, zato pričakujemo, da sodišče v odredbi o postavitvi opredeli izhodišča pravne narave, ki so potrebna za izračun izgubljenega dobička.

Kot smo povedali, tehniko izračunavanja izgubljenega dobička obravnava ekonomska stroka. Vsebina takega dobička je nedoseženo povečanje premoženja. Izračunavamo ga kot razliko med prihodki in odhodki. Posebnosti se pojavljajo pri vštevanju posameznih prihodkov oziroma odhodkov v izračun. Tukaj smo vezani na pravno stroko in nalog sodišča.

Pri oblikovanju izvedenskih mnenj se srečujemo z veliko vprašanji. Zelo hitro lahko pride do mešanja pristojnosti, ko izvedenec ekonomske stroke posega v pravna vprašanja. Do tega prihaja zaradi težavnosti razmejitve ekonomskih vprašanj od pravnih. Pogosto so posledica nezadostno opredeljenih zahtevkov.

V nekaterih primerih sodišče pri opredeljevanju »normalnih stroškov« opredeljuje njihovo vsebino drugače, kot bi jo opredelili izvedenci. Opredelitev stroškov, ki so potrebni za oblikovanje nekega učinka (prihodka) je zahtevno ekonomsko strokovno vprašanje, pogosto so potrebna tudi tehnološka znanja. Pri izločanju smo zelo previdni, (vsako izločitev oziroma vključitev vsebinsko povezujemo z učinkom, ki se prodaja) saj nepravilna izločitev ali vključitev stroška neupravičeno spreminja izračunani izgubljeni dobiček. S stališča ekonomske stroke je lahko tako izključevanje problematično.

Eno najpomembnejših vprašanj, ki vpliva na izračunani izgubljeni dobiček in na katero še nimamo odgovora, je vprašanje diskontiranja obdobjih pričakovanih dobičkov – preračunavanje pričakovanih

dobičkov na njihovo sedanjo vrednost. V smislu finančne stroke so dobički ustvarjeni v različnih obdobjih primerljivi le, če se prevedejo na enotni datum.

2 IZGUBLJENI DOBIČEK V PRAVU

Vrste škode

Velja splošno načelo¹, da se mora vsak vzdržati ravnanja, s katerimi utegne drugim povzročiti škodo. Povzročitelj škode mora škodo povrniti oškodovancu. Škoda se pojavlja kot²:

- ✓ škoda za zmanjšanje premoženja (navadna škoda)
- ✓ preprečitev povečanja premoženja (izgubljeni dobiček)
- ✓ povzročitev telesnih ali duševnih bolečin ali strahu drugemu ter okrnitev ugleda pravne osebe – nepremoženjska škoda.

Oškodovanec³ ima pravico do povrnitve navadne škode kot tudi do povrnitve izgubljenega dobička. V tem sestavku se omejujemo na izgubljeni dobiček.

Izgubljeni dobiček

Pojem izgubljeni dobiček se pojavlja v zvezi z nastalo škodo, je obligacijsko pravni in ne računovodski, pojem, zato je treba presojati, ali je nastala škoda zaradi izgubljenega dobička, tako kot opredeljuje izgubljeni dobiček OZ. Izgubljeni dobiček je oblika abstraktne škode⁴. Njegova pravna opredelitev je v glavnem enotna. Primeroma navajamo nekaj njegovih opredelitev v sodnih odločbah:

- ✓ Izgubljeni dobiček⁵ je razlika med dobavno in prodajno ceno proizvodov, po odbitku od omenjene razlike samo tistih stroškov, ki jih tožeča stranka zaradi kršitve pogodbe ni imela, imela pa bi jih, če bi tožena stranka pogodbo izpolnjevala⁶. Škode zaradi izgubljenega dobička ne zmanjšujejo stalni stroški poslovanja⁷.
- ✓ Izgubljeni dobiček⁸ je razlika med nabavno vrednostjo in kupnino, ki bi jo dobil.
- ✓ Izgubljeni dobiček⁹ lahko predstavlja le razliko, ki ostane po odbitku vseh stroškov normalnega poslovanja (vključno z zdravstvenim in pokojninskim zavarovanjem, servisiranjem vozila itd.) in predvsem tudi javnih dajatev (davščin)¹⁰.
- ✓ Zahtevek¹¹ na plačilo protivrednosti donosov od kulture, ki bi jih lastnik zemljišča lahko ustvaril na tem zemljišču, če bi bilo v njegovi posesti, je terjatev iz pravnega pravila par.

¹ Obligacijski zakonik (OZ) z uvodnimi pojasnili prof.dr. Marka Ilešiča in stvarnim kazalom. Uradni list RS, Ljubljana 2001. Stran 50 do 53.

² Obligacijski zakonik (OZ). Uradni list Republike Slovenije, št. 83-4287/01 z dne 25.10.2001. 132.člen.

³ OZ; 167. člen.

⁴ Odškodnina se lahko določa konkretno in abstraktno, če pravo to dopušča. Vzpostavitev prejšnjega stanja je konkretna odškodnina. Denarna nadomestitev škode pa je abstraktna odškodnina.

⁵ Primerjaj judikat: Sklep III Ips 21/2001 Vrhovnega sodišča RS z dne 20.9.2001.

⁶ Primerjaj 266. člen bivšega ZOR (243 čl. OZ).

⁷ Ti po mnenju sodišča ne nastanejo zaradi konkretnega posla, ampak zaradi celotnega poslovanja.

⁸ Primerjaj judikat: Sodba II Ips 213/98 z Vrhovnega sodišča RS z dne 24.2.1999.

⁹ Primerjaj judikat: Sklep II Ips 385/2001 Vrhovnega sodišča RS z dne 27.2.2002.

¹⁰ Obrazložitev sklepa II Ips 385/2001 Vrhovnega sodišča RS z dne 27.2.2002:

Pri ugotavljanju dobička se upošteva normalen tek stvari. V primeru avtoprevozniške dejavnosti so tako kot normalni upoštevani zraven stroškov vožnje (bencin, cestnina, špedicijski stroški, stroški na meji) tudi stroški pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ki bi jih tožnik imel kot samostojni podjetnik, stroški zavarovanja odgovornosti, stroški obveznega in kasko zavarovanja, stroški servisiranja in vzdrževanja vozila in davščine.

335 ODZ. Ta terjatev je po svojem pravnem temelju izgubljeni dobiček, ne pa neupravičena obogatitev.

- ✓ Povečani izdatki, ki jih je oškodovana pogodbeni stranka imela zaradi zamude pri izgradnji, ki je nastala zato, ker druga pogodbeni stranka ni dobavila gradbenega materiala, se štejejo za navadno škodo in ne za izgubljeni dobiček¹².

Pri izgubljenem dobičku gre za bodočo škodo, ki bi verjetno nastala. Določitev izgubljenega dobička izhaja iz izračunanja koristi, ki bi jih upnik imel, če bi se dogodki normalno razvijali na podlagi utemeljenih in razumnih pričakovanj, ko bi bila obveznost izpolnjena. Izgubljeni dobiček obravnava pričakovani dobiček in se izračunava na osnovi predvidevanj (prognoz). Navajamo nekaj primerov, ko je bil dosojen izgubljeni dobiček:

- ✓ ...Prodajalec ima pravico do odškodnine za izgubljeni dobiček, če kupec krši dogovor in pred iztekom dogovorjenega roka prične kupovati drugje¹³.
- ✓ Prevozna organizacija združenega dela, katere vozilo je bilo uničeno v prometni nesreči po krivdi drugega udeleženca v prometu, ima pravico, da od povzročitelja škode zahteva dejansko škodo in izgubljeni dobiček, ki ga je utemeljeno pričakovala od uporabe vozila.¹⁴
- ✓ Lastniku zemljišča, kateremu je onemogočeno izkoriščanje le tega, pripada pravica do odškodnine, ki obsega navadno škodo in izgubljeni dobiček.¹⁵

Pogoji za opredelitev izgubljenega dobička

Pri oceni izgubljenega dobička se upošteva dobiček, ki bi ga bilo mogoče utemeljeno pričakovati glede na:

- normalen tek stvari ali glede na posebne okoliščine:¹⁶

Izvedenci pri ugotavljanju izgubljenega dobička ne presojamo o pravnih vsebinah. Opredeljene pravne vsebine uporabljamo pri izdelavi izvedenskega mnenja. Pri tem je pomembno, da imamo jasna izhodišča o:

- Teku dogodkov:

Treba si je zamisliti, kako bi dogodki tekli. Kadar gledamo v prihodnost, jo gledamo glede na okoliščine, ki so znane takrat, ko jo gledamo.

Kaj lahko stranka pričakuje, je treba presojati glede na normalno odvijanje dogodkov, če nista stranki imeli pred očmi ob sklenitvi pogodbe kakšnega posebnega teka dogodkov¹⁷. Včasih se vzame kot odločilen splošni tek dogodkov (normalni tek stvari).

¹¹ Primerjaj judikat: dokument VS045729. Bivša republika BiH z dne 18.10.1973.

¹² Primerjaj judikat: dokument VS045961. Bivša republika Makedonija z dne 19.10.1994.

¹³ Primerjaj judikat: dokument VS047644. Bivša republika Jugoslavija z dne 1.2.1974.

¹⁴ Primerjaj judikat: dokument VS083813. Bivša republika Srbija z dne 2.9.1982.

¹⁵ Primerjaj judikat: dokument VS083771. Bivša republika Hrvaška z dne 25.1.1984.

¹⁶ Cigoj, Stojan: Obligacijska razmerja; Zakon o obligacijskih razmerjih s komentarjem. Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije. Ljubljana 1978. Stran 204 in 205.

Ključne informacije pridobimo iz sklepa o imenovanju in sodnega spisa, včasih pa tudi na osnovi opravljenih analiz pri oškodovancu.

- Čas odmere:

Opredeliti je potrebno čas, ko se ugotavlja odmera. Vprašanje je, ali je treba vzeti kot odločilen čas, ko se odmera¹⁸ ugotavlja ali kakšen drugi.

Pričakujemo jasno opredelitev v sklepu o imenovanju.

- Napoved (prognoza) in izgubljeni dobiček:

Za izračun izgubljenega dobička moramo razpolagati z informacijami o razmerjih med strankami in prognozah.

Pridobitev dobička izhaja iz razmerij, v katerih je oškodovanec. Pomembna je napoved (prognoza) oškodovanca¹⁹. Kadar je škoda poslovna²⁰, je stranka že ob sklenitvi pogodbe opravila prognozo. Le če se je stranka uštela in katere okoliščine ni upoštevala, tega oškodovalcu ni mogoče šteti v breme²¹.

Pomembno je vprašanje cen. Če bi se kot odločilna za odmero odškodnine upoštevala vrednost izgube po cenah v času, ko je škoda nastala, bi bil upnik zaradi razvrednotenja denarja prikrajšan²². Zato se morajo vrednosti izračunati po času, ko se obveznost izpolni, ko dolžnik plača, oziroma po času, ko se sodba izreče.

Višina odškodnine,²³ ki jo dolguje izvajalec, ker ni izvršil vseh del v skladu s projektom, se določa po cenah, veljavnih v času sojenja in ne po cenah, veljavnih v času, ko bi izvajalec moral izvršiti delo in to tudi v primeru, če naročnik ni pozval izvajalca, da jih izvede v določenem roku, če iz okoliščin izhaja, da ni bil pripravljen, da jih izvrši.

Izgubljeni dobiček je posebna oblika materialne škode. Višina odškodnine se presoja po cenah ob izdaji sodne odločbe.²⁴

¹⁷ Izgubljeni dobiček zaradi uničenja predmeta, danega v najem, pomeni najemnino glede na posebni tok dogodkov, če je bila že dogovorjena (v času, iz katerega izhaja prognoza dobička), ali najemnino, ki bo po pričakovanju strank v danem primeru dogovorjena.

¹⁸ Glede tega vprašanja je v teoriji spor. Mogoče je vzeti v poštev ne samo čas, ko se opravi odmera, ampak čas, ko je sklenjena pravna podlaga iz katere izvira dobiček, ali čas, ko je stranka pogodbo prekršila.

¹⁹ Zato ni mogoče utemeljiti, da se oškodovančeva prognoza ignorira in nadomesti s sodnikovo prognozo.

²⁰ Enaka gledišča veljajo tudi, če je dobiček izgubljen zaradi neposlovnega škodnega nedopustnega posega. Tudi tukaj se je treba ozirati na pravni temelj dobička. Takrat, ko je storilec posegel s svojim nedopustnim ravnanjem v oškodovančevo razmerje, je moral obstajati temelj pričakovanega dobička. Obstajati mora stvar, ki jo je poškodovalec uničil, in resnična namera, da se ta stvar proda ali z njo doseže posebna korist ali pa mora obstajati stvar, ki jo je poškodovalec uničil, in resnična namera o uporabi te stvari, ki naj bi vrgla korist.

²¹ Prognoze seveda ni, kadar so dogodki v času odmerjanja že pretekli. Tedaj je treba vzeti v poštev resnično škodo, vendar pa odmerjena odškodnina ne sme biti večja od pričakovane po prognozi.

²² To vprašanje ni pomembno, če ni inflacije (ni nihanja cen).

²³ Primerjaj judikat: dokument VS045960. Bivša republika BiH z dne 10.11.1988.

²⁴ Primerjaj judikat: dokument VS084894. Bivša republika Vojvodina z dne 8,11,1990.

Vsebinsko pričakovanega dobička, v katerih okoliščinah se pričakuje in njegov pričakovani obseg, je treba presojati z gledišča ob sklenitvi pogodbe. Prognoza se ravna torej v našem pravu po času sklenitve, ne pa času nastanka škode ali po času, ko sodnik odloča. Prognoza pomeni lahko tudi meje dobička. Če je v času odločbe že mogoče ugotoviti, kolikšen dobiček je šel v izgubo, ko torej izguba dobička pomeni preteklo škodo, se vzame v poštev kot podlaga za odškodnino resnično izgubljeni, ne verjetno izgubljeni dobiček. Vendar, če bi bil dobiček večji, kot se je ob sklenitvi pogodbe pričakoval, se sme odmeriti dobiček samo do meje, do katere se je pričakoval ob sklenitvi pogodbe.

Pri ugotavljanju škode zaradi kršitve gospodarskih pogodb²⁵ ni dovolj, da pogodbi zvesta stranka zahteva povrnitev izgubljenega dobička na podlagi lastnih kalkulacij možnega dobička. Upoštevati je treba dejanske prodajne zmožnosti, upoštevane v kalkulacijah, ter višino dobička na enoto proizvoda.

Strankino prognozo je treba kontrolirati in ugotoviti ali je realna.

- Čas nastajanja škode:

Opredeliti je treba čas nastajanja škode (od datuma do datuma).

Kolikšna je odškodnina za dobiček? Če ni časovne omejitve, koliko časa bi stranka pridobivala dobiček, se lahko zgodi, da npr. stranka prodaja zalogo več let. Vodilo je, da stranka nima pravice čakati, ko vidi, da se škoda veča. Dolžna je storiti vse, kar se lahko od nje pričakuje, da se škoda ne bi povečala. To pomeni, da mora poskušati vzpostaviti prejšnje stanje, skušati mora stanje popraviti²⁶.

Pri²⁷ ugotavljanju izgubljenega dobička je potrebno upoštevati vse koristi, ki jih je oškodovani imel spričo škodnega dogodka ter odškodnino zmanjšati za njihovo vrednost.

- oškodovalčevo dejanje ali opustitev, ki je preprečila dosego dobička

Tega vprašanja izvedenci v postopku izračuna izgubljenega dobička ne obravnavamo.

Upniku je mogoče priznati odškodnino za izgubljen dobiček le, če sta podana naslednja pogoja:

- ✓ dopustnost dobička (ni dopusten dobiček, ki izhaja iz nedopustnega opravljanja dejavnosti, razen če nepravilnost ne izhaja iz okoliščin na strani upnika);
- ✓ pridobitni namen²⁸ (stranki morata sprejeti temelj za pridobivanje dobička v kavzo pogodbe; vsebinsko in višino pričakovanega dobička ter okoliščine, v katerih se pričakuje, je treba presojati po času sklenitve pogodbe in ne po času nastanka škode oziroma odločanja o škodi)

²⁵ Plavšak, Nina: Gospodarske pogodbe, 1. knjiga. Gospodarski vestnik 1993. Stran 77 do 79.

²⁶ Izgubljen ni dobiček, če stranka lahko drugje nabavi blago za isto ceno ob istih stroških brez zamude.

²⁷ Primerjaj judikat: dokument: VSO81567. Republika Hrvaška z dne 27.2.1991.

²⁸ Čigoj, ibidem, stran 272:

Izgubljeni dobiček je v primeru neizpolnitve priznan le, če se ugotovi, da je tožnik v trenutku sklenitve pogodbe imel namen s sklenjenim poslom pridobiti dobiček. Ta se predpostavlja le v primeru, če se kupec poklicno ukvarja s trgovinskimi posli.²⁹

O tem vprašanju izvedenci pri ugotavljanju izgubljenega dobička ne podajamo mnenja. O tem odloča sodišče.

Izvedenci pričakujemo, da bodo v sodnem spisu podatki o vsebini in višini pričakovanega dobička ter okoliščine v katerih se pričakuje.

Nekaj primerov v katerih izračunavamo izgubljeni dobička

Veliko različnih stanj narekuje izračun izgubljenega dobička. Dobiček³⁰ pridobljen s preprodajo je samo en primer. Drugi primer je izračun koristi, ki jo stvar daje spričo proizvodnje oziroma obratovanja (pričakovani pridelek, ki bi ga lastnik zemljišča lahko imel, če mu ne bi bila protipravno odvzeta njegova posest itd.). V primerih kršitve pogodbenih obveznosti ima upnik pravico do povračila navadne škode in izgubljenega dobička³¹, ki bi ju dolžnik moral pričakovati ob kršitvi pogodbe kot možni posledici kršitve pogodbe glede na dejstva, ki so mu bila takrat znana ali bi mu morala biti znana³².

Enostavnih izračunov izgubljenega dobička ni. Med najzahtevnejše pa nedvomno sodijo primeri, kjer se škoda ne da natančno opredeliti. Tak primer je na primer škoda nastala zaradi okrnitve ugleda pravne osebe. Pravna oseba v prihodnosti zato utrpi škodo, ki se kaže v izgubljenem dobičku. Ugotavljanje take škode pa je strokovno zelo zahtevno. Pomagamo si s preteklimi dogodki. Primerjamo jih z enakim obdobjem po škodnem dogodku in na osnovi ugotovljenih razlik sklepamo o vplivu škodnega dogodka na eventualna zmanjšanja poslov.

Primer izgubljenega dobička je lahko povezan tudi z najemninami. V takih primerih ugotavljamo učinke povezane z neuresničeno najemnino.

Namen pridobiti dobiček se kaže v tem, da sta si stranki sprejeli temelje za pridobitev dobička v svojo kavzo posla pri poslovni obveznosti. Pri neposlovni obveznosti se namen kaže v tem, da je uporabnik sprejel odločitev, da bo s stvarjo pridobival koristi. Zadostuje torej enostranski sklep. Ni potrebno, da bi oškodovanec že sklenil pogodbo o realizaciji koristi. Pridobitveni namen je mogoče ugotoviti z interpretacijo. Treba je vzeti v poštev, ali bi vsak normalen človek dobiček v danih pogojih pridobil.

²⁹ Primerjaj judikat: dokument VS045953. Bivša republika Srbija z leta 1976.

³⁰ Cigoj, ibidem. Stran 204 in 205.

³¹ OZ; 243. člen.

³² V primeru prevare ali namerne neizpolnitve ter neizpolnitve iz hude malomarnosti ima upnik pravico zahtevati od dolžnika povrnitev celotne škode, ki je nastala zaradi kršitve pogodbe, ne glede na to, ali je dolžnik vedel za posebne okoliščine, zaradi katerih je nastala.

3 IZGUBLJENI DOBIČEK V EKONOMIJI

3.1 EKONOMSKA VSEBINA IZGUBLJENEGA DOBIČKA

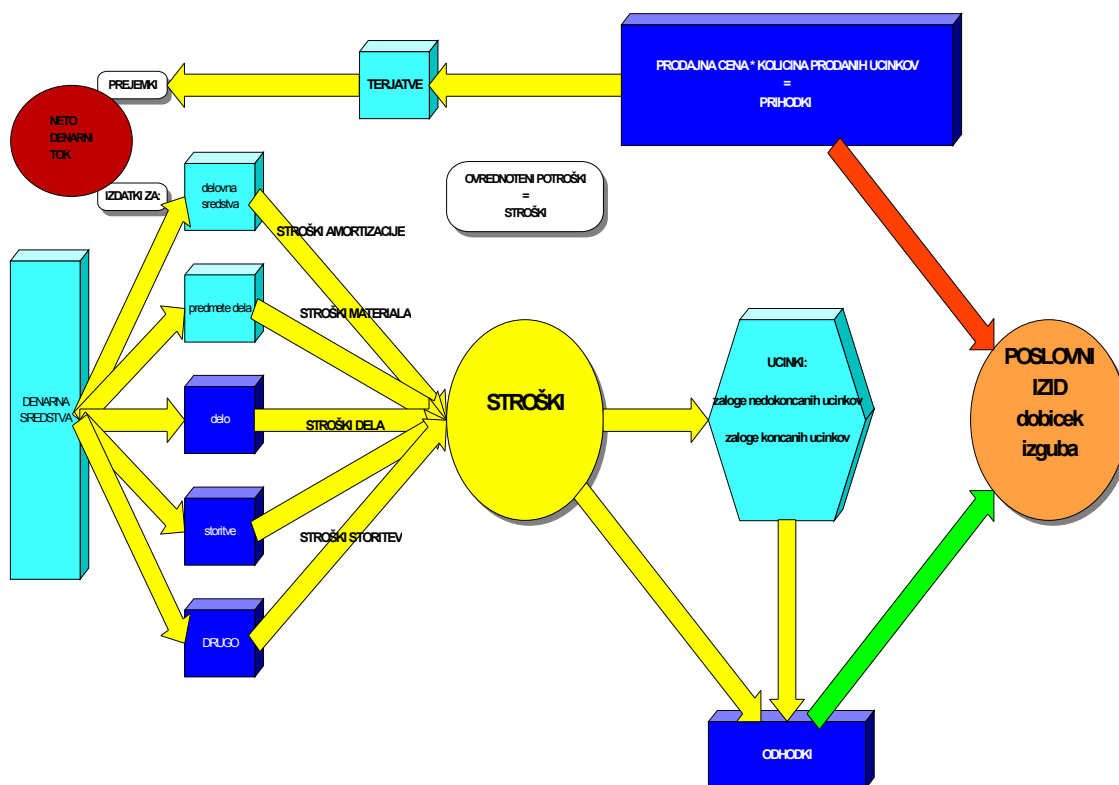
Ekonomska stroka ne obravnava pojma »izgubljeni dobiček«, obravnava pa pojem »dobiček«.

Dobiček, pozitivni poslovni izid, je razlika med vsemi prihodki in vsemi odhodki, pri čemer med odhodki ni obračunanega davka od dobička³³. Vidimo, da gre za obliko poslovnega izida. Ekonomska stroka pozna veliko vrst izidov (poslovnih in finančnih)³⁴.

Vsebino dobička v finančni stroki pogosto opredeljujemo kot povečanje premoženja v času.

Poslovni izid (tudi dobiček) se ustvarja v poslovanju. V poslovni sistem vstopajo prvine poslovnega procesa. V njem se preoblikujejo v učinke, ki se prodajo. Razlika med potrošenimi prvinami poslovnega procesa in prodajno vrednostjo učinkov (izdelki, storitve) je dobiček. Prikazano prikazujemo v spodnji sliki:

Slika 1: Poslovni tok in izidi iz poslovanja

³³ Turk, Ivan: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Slovenski inštitut za revizijo. Ljubljana 2002. Stran 80.

³⁴ Dobiček iz poslovanja, dobiček iz financiranja, dobiček iz izredne dejavnosti, čisti dobiček, neto denarni tok, denarni tok iz poslovanja, denarni tok iz financiranja itd.

Ekonomska stroka posamezne vrste premoženja (sredstev) združuje glede na njihove vsebine. Imenuje jih prvine poslovnega procesa. Take nujne, neobhodne prvine so:

- Delovna sredstva
 - Neopredmetena dolgoročna sredstva
 - Opredmetena osnovna sredstva
- Predmeti dela
 - Surovine
 - Material
 - Trgovsko blago
- Delavci s svojo delovno silo
- Storitve

Prvine vlagamo v poslovni proces. V poslovnem procesu se različno obnašajo. Nekatere se obrabljajo (npr. delovna sredstva), druge pa porabljajo (npr. predmeti dela). Porabo prvin poslovnega procesa imenujemo tudi **potrošek**. Pomembna je njihova cena, ki izhaja iz nakupnih vrednosti prvin. Potrošek ovrednotimo s cenami prvin in dobimo **stroške**. Lahko rečemo, da so stroški ovrednoteni potroški prvin poslovnega procesa. Potroški so bili potrebni za uresničitev namena poslovnega procesa. Ta je lahko proizvod ali storitev. S skupnim imenom ga imenujemo učinek poslovnega procesa. Njegova stroškovna vrednost je enaka vsoti stroškov, ki so bili potrebni za njegovo uresničitev. Učinke prodamo. Prodajna vrednost prodanih učinkov se vštevava v prihodke od poslovanja. Stroške vsebovane v prodanih učinkih pa vštevamo med odhodke poslovanja. Pravila računovodenja pa dopuščajo, včasih celo zahtevajo, da nekatere stroške še pred prodajo učinkov vštevamo med odhodke. Zato so tako oblikovani odhodki praviloma višji od potrebnih stroškov za uresničitev učinkov. Razlika med prihodki in odhodki iz poslovanja predstavlja izid iz poslovanja (v tuji literaturi pogosto uporabljen pojem EBIT – dobiček pred obrestmi in davki), ki je zaradi neposrednega prenašanja posameznih stroškov med odhodke manjši. Za isti učinek so manjše tudi zaloge učinkov. Lahko govorimo o skritih rezervah, ki so vsebovane v učinkih (gotovih izdelkih in/ali nedokončani proizvodnji).

Redko prodamo učinke za gotovino. Praviloma jih prodamo na odloženo plačilo. Dokler niso plačani je vrednost prodanih učinkov izkazana med terjatvami. Razlika med prejemki in izdatki je neto denarni tok iz poslovanja.

Dobičke glede na časovno obdobje delimo na že uresničenega in na pričakovanega (načrtovanega). Izgubljeni dobiček je opredeljen kot kategorija, ki nastane na osnovi načrtovanja.

V primeru izgubljenega dobička ne opredeljujemo terjatev. Prav tako ne uporabljamo različnih metod vrednotenja premoženja, ki vplivajo na velikost poslovnega izida. Ugotavljamo čim realnejše velikosti prihodkov in odhodkov in predpostavljamo, da so plačani. Njihova vsebina je enaka vsebini prejemkov in izdatkov iz poslovanja. Razlika med prejemki in izdatki iz poslovanja pa je neto denarni tok iz poslovanja.

Sklenemo z ugotovitvijo, da je izgubljeni dobiček po svoji vsebini blizu ekonomski opredelitvi pojma neto denarni tok iz poslovanja oziroma finančni izid iz poslovanja. Razlike nastopajo le v primeru vključevanja amortizacijskih stroškov.

3.2 KLJUČNI POUČKI UGOTAVLJANJA IZGUBLJENEGA DOBIČKA

Izhodišča

Predpostavljamo vsebinsko opredeljen nalog sodišča.

Pomembna sestavina ugotavljanja izgubljenega dobička je preveritev kvalitete podatkov, ki se vključujejo v izračun. Izgubljeni dobiček računamo na osnovi načrtovanih velikosti. Načrtovanje je povezano s tveganjem napačne opredelitve velikosti načrtovane kategorije. Njena uresničitev je večja, če je načrtovana na kvalitetnih osnovah.

Tehnika

Način izračuna izgubljenega dobička prikazujemo v spodnji sliki:

Slika 2: Shema izračuna izgubljenega dobička

PRIHODKI (P)	P – O =	ODHODKI (O)
<p>Prihodki od poslovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ prihodki od prodaje proizvodov in storitev ○ prihodki od prodaje trgovskega blaga ○ prihodki od prodaje materiala 	<p><u>IZGUBLJENI</u></p> <p><u>DOBIČEK</u></p>	<p>Odhodki vezani na prihodke od poslovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrošek delovnih sredstev <ul style="list-style-type: none"> ○ amortizacija neopredmetenih dolgoročnih sredstev ○ amortizacija opredmetenih osnovnih sredstev • potrošek predmetov dela <ul style="list-style-type: none"> ○ stroški kupljenega materiala ○ stroški kupljenega blaga • potrošek dela <ul style="list-style-type: none"> ○ plače zaposlencev ○ nadomestila plač zaposlencev ○ različni prispevki in dajatve ○ regres za letni dopust ○ drugi stroški dela • potrošek storitev <ul style="list-style-type: none"> ○ proizvodne storitve ○ transportne storitve ○ stroški vzdrževanja osnovnih sredstev ○ najemnine ○ stroški plačilnega prometa, bančnih storitev in zavarovalne premije ○ stroški sejmov in reklame ○ stroški intelektualnih storitev ○ dajatve, ki niso odvisne od dela ○ druge storitve • obresti za financiranje dejavnosti

V danem prikazu smo zajeli samo ključne vsebine, ki vstopajo v izračun izgubljenega dobička. Vštevanje posameznih kategorij v izračune je v sodni praksi različno. Strokovna zahteva je, da se v izračune vključujejo tiste kategorije, ki so povezane s škodnim primerom.

Osnovna vsebina posameznih kategorij je:

Prihodki od poslovanja

- prihodki od prodaje proizvodov in storitev
- prihodki od prodaje trgovskega blaga
- prihodki od prodaje materiala

Ocenjevanje prihodkov je navidezno enostavno. Vendar temu ni tako. Za njihovo oblikovanje je potrebno poznati vsebino učinka (natančno poznavanje kalkulacije) in njegove tržne lastnosti. Prav slednje je najtežje.

Naloga izvedenca je, da oceni pričakovane prihodke. V primeru, če razpolaga z opravljeno analizo trga je njegovo delo lažje. V praksi te analize ne izvajamo, saj je zelo draga (opravljajo jo za to usposobljene institucije). Iščemo druge, še do neke stopnje zanesljive osnove za načrtovanje prodaje. Med njimi omenimo:

- podatke o prodaji primerljivih učinkov in
- podatke o preteklih poslovanjih.

Prav slednja podatkovna podlaga je najpogostejša. Žal je najmanj zanesljiva (nikjer ni zagotovila, da bo neki učinek v prihodnje prodajan zato, ker je bil prodajan v preteklosti ali zato, ker smo pri sklepanju posla tako predvidevali).

Zaradi slabih podatkovnih osnov pri izdelavi izvedenskega mnenja izdelamo več različnih možnih obsegov prodaj. V mnenju predlagamo najverjetnejšo različico.

V primeru, če je zanesljivost podatkov majhna pa to v mnenju povemo in ugotovimo, da na osnovi razpoložljivih podatkov ne moremo ugotoviti izgubljenega dobička.

Pri analizi prihodkov si pomagamo z natančnimi kalkulacijami³⁵. Poznati moramo vsebine posameznih učinkov in vpliv njihove količine na fiksne stroške (ekonomija obsega). Ugotovitve iz analize učinkov uporabimo pri ocenjevanju odhodkov.

Odhodki povezani z ustvarjenimi prihodki od poslovanja

- potrošek delovnih sredstev
 - amortizacija neopredmetenih dolgoročnih sredstev
 - amortizacija opredmetenih osnovnih sredstev

³⁵ Pod kalkulacijami razumemo tako vsebinske kot vrednostne opredelitve učinkov.

Delovna sredstva so oblika sredstev, ki se v podjetju zadržuje daljše časovno obdobje. Praviloma je to obdobje daljše kot obdobje za katero ugotavljamo izgubljeni dobiček. Med ta sredstva štejemo neopredmetena dolgoročna sredstva (patenti, licence, koncesije, organizacijski stroški ipd.) in opredmetena osnovna sredstva (zemljišča, objekti, stroji, oprema itd.). Potrošek delovnih sredstev je odvisen od njihove dobe koristnosti, ki je odvisna od časovnega, tehnološkega in ekonomskega staranja. Potrošek delovnega sredstva meri strošek amortizacije, ki je po svoji naravi fiksni strošek (strošek nastane brez ozira na to ali kaj delamo ali ne).

V tem delu izračun izgubljenega dobička odstopa od izračuna neto denarnega toka. Dolgoročna sredstva so bila praviloma kupljena v preteklosti. Takrat so bili tudi izdatki. V času proizvodnje pa se njihov potrošek prenaša na učinke in znižuje neto denarni tok na izgubljeni dobiček.

Pri izračunavanju izgubljenega dobička je vštevanje teh stroškov različno. Odvisno je od značaja in povezanosti dolgoročnega sredstva z učinkom na katerega se veže škodni primer. V splošnem nastajata naslednji sliki:

a) škodni dogodek ne vpliva na izkoristek osnovnega sredstva

V tem primeru se stroška amortizacije ne vključuje v izračun.

b) škodni dogodek vpliva na izkoristek osnovnega sredstva

V primeru, če škodni dogodek vpliva na izkoristek kapacitet je potrebno ugotoviti njegove učinke. Ugotovitev vpliva je zelo zahtevno strokovno opravilo. Narobe je, če se pri oblikovanju tega stroška uporabijo običajne amortizacijske stopnje. Ugotoviti je potrebno preostanek življenjske dobe sredstva in pri tem upoštevati vplive škodnega dogodka na življenjsko dobo sredstva (upoštevati je potrebno časovno, funkcionalno in ekonomsko staranje osnovnega sredstva). Ugotovljene vrednosti je potrebno vključiti v izračune³⁶.

Prav posebna oblika potroška je vezana na specialna sredstva, ki so nabavljena za uresničitev učinkov na katere se veže škodni dogodek. Pogosto so stroški nakupa teh sredstev zajeti v navadni škodi. V tem primeru moramo izločiti vpliv teh stroškov na izgubljeni dobiček³⁷.

³⁶ Paziti je treba, če so fiksni stroški (potrošek vezan na delovna sredstva) že zajeti v navadni škodi. V primeru, če so je to treba upoštevati pri izračunu izgubljenega dobička. Pri tem je treba paziti, da ne pride do podvajanj škode.

³⁷ Poznani so primeri, ko je bilo neko osnovno sredstvo namensko nabavljeno za proizvodnjo nekega izdelka. Škodni dogodek je to proizvodnjo onemogočil. Zahtevana je bila navadna škoda v kateri je uveljavljena odškodnina za namensko stroje. Zraven navadne škode je bil izračunan tudi izgubljeni dobiček. Med odhodki ni bila zajeta amortizacija (fiksni strošek) namenskih sredstev za katera je bila uveljavljena navadna škoda. Zato so bili odhodki nižji in posledično izgubljeni

- potrošek predmetov dela
 - stroški kupljenega materiala
 - stroški kupljenega blaga

Vsebina teh potroškov se ocenjuje na osnovi kalkulacije učinka. Tukaj se zajamejo tisti stroški, ki so povezani z učinki. Ne smemo pozabiti na odvisne stroške nabave materiala in blaga, kot tudi na stroške skladiščenja slednjega (upošteva se običajni čas vezave sredstev).

- potrošek dela
 - plače zaposlencev
 - nadomestila plač zaposlencev
 - različni prispevki in dajatve
 - regres za letni dopust
 - drugi stroški dela

Na osnovi kalkulacije učinkov se ocenijo vrednosti potrebnega dela za njihovo uresničitev. Plačam zaposlencev je potrebno dodati pripadajoča nadomestila, prispevke, dajatve, regres za letni dopust, regres za prehrano in podobno.

- potrošek storitev
 - proizvodne storitve
 - transportne storitve
 - stroški vzdrževanja osnovnih sredstev
 - najemnine
 - stroški plačilnega prometa, bančnih storitev in zavarovalne premije
 - stroški sejmov in reklame
 - stroški intelektualnih storitev
 - dajatve, ki niso odvisne od dela
 - druge storitve

Vključevanje storitev med stroške je nujno. V praksi je prav tukaj največ slabosti. Za ne vključene storitve je izgubljeni dobiček prevelik. Težava pa nastopa pri njihovem načrtovanju. Pomagamo si s kalkulacijo in analizo primerljivih učinkov (lahko v okolju ali še bolje, če razpolagamo s podatki z uresničenimi velikostmi v preteklosti – pred nastankom škodnega dogodka).

- obresti za financiranje dejavnosti

Vključevanje te postavke je pogosto sporno. S stališča ekonomske stroke je nujno, saj če ne predvidimo teh stroškov izgubljeni dobiček ni pravilen. Teh stroškov se ne

dobiček večji. Prišlo je do multipliciranja škode: prvič navadna škoda in drugič v izgubljenem dobičku (Prihodki minus odhodki = izgubljeni dobiček).

vključuje, če je zagotovljeno lastno financiranje. V tem primeru celotni dobiček pripada lastnim virom. V primeru, če so najeti krediti za financiranje dejavnosti je treba obresti zanje vključiti v izgubljeni dobiček – samo obresti, glavnica se vrača iz dobička.

- Prihodki od poslovanja
 - prihodki od prodaje proizvodov in storitev
 - prihodki od prodaje trgovskega blaga
 - prihodki od prodaje materiala

- Izgubljeni dobiček

Izgubljeni dobiček je računsko razlika med oblikovanimi prihodki in odhodki. Ugotavlja se ga za obdobje v katerem je nastala škoda (za to obdobje se ocenjujejo tudi prihodki in odhodki). V primeru, če je obdobje daljše (na primer nekaj let) se načrtuje za vsako leto posebej. Postavlja se vprašanje primerljivosti ugotovljenih dobičkov. Poenostavljeno se lahko vprašamo ali imamo raje denar danes ali čez leto dni ali čez V smislu ekonomske stroke se ugotovljeni dobički iz različnih časovnih obdobj ne smejo sešteti. Potrebno jih je preračunati na isti imenovalec. Izračunavamo njihovo sedanjo vrednost. Uporabljamo metodo diskontiranja. Strokovna dilema s katero se srečamo je diskontni faktor. Ta je odvisen od stopnje tveganja, ki je vezana na neko naložbo. V primeru izgubljenega dobička je uporaba faktorja, ki je vezan na tveganje dvomljiva. Nesporno pa ga lahko oblikujemo v višini povprečne obrestne mere, ki velja na denarnem trgu za dolgoročne kredite. S tem faktorjem diskontirani donosi sicer niso strokovno povsem utemeljeni. Ne glede na to pa je ugotovljeni izgubljeni dobiček kot seštevek diskontiranih izgubljenih dobičkov različnih obdobj veliko kvalitetnejši kot bi bil, če tega ne storimo. V praksi se diskontiranje redko opravlja. V primeru, ko ni izvedeno dosledno, na to opozorimo v mnenju in izrazimo strokovne pomisleke na ugotovljeni izgubljeni dobiček.

4 SKLEP

V sestavku smo obravnavali izgubljeni dobiček. Najprej smo opredelili njegove pravne, nato pa ekonomske značilnosti. Ugotovili smo, da je praksa sodišč različna. Na osnovi sodb sklepamo, da se pod pojmom, ki ga pravna teorija enoznačno opredeljuje, skrivajo najrazličnejše vsebine. Tako dajo nekatere odločbe slutiti, da je prišlo do podvajanja odškodnin (enkrat preko navadne škode, drugič preko izgubljenega dobička). Prav tako ugotavljamo, da je bil zaradi različnosti vštevanja odhodkov ali prihodkov med odhodke in prihodke, ki služijo za ugotovitev izgubljenega dobička ta velikokrat opredeljen v vsebinah, ki niso izgubljeni dobiček.

V praksi se tako pogosto dogaja, da se izgubljeni dobiček računa tudi za pretekla obdobja. V tem primeru uporabljamo metodologijo izračuna izgubljenega dobička za opredelitev že nastalih škod. Izračuni so lahko dobra podlaga za opredelitev navadne škode.

Povsem se zavedamo, da v tem sestavku nismo uspeli zajeti vseh pojavnih oblik te škode in celotne problematike pri njenem opredeljevanju. Upamo, da smo s tem prispevkom prispevali k enotnejšemu in popolnejšemu ugotavljanju izgubljenega dobička kot oblike odškodnine.

Literatura in viri:

Literatura:

Cigoj, Stojan: Obligacijska razmerja; Zakon o obligacijskih razmerjih s komentarjem. Časopisni zavod Uradni list SR Slovenije. Ljubljana 1978.

Ilešič, Marko: Obligacijski zakonik (OZ) z uvodnimi pojasnili in stvarnim kazalom. Uradni list RS, Ljubljana 2001.

Plavšak, Nina: Gospodarske pogodbe, 1. knjiga. Gospodarski vestnik 1993.

Turk, Ivan: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Slovenski inštitut za revizijo. Ljubljana 2002. Stran 80.

Viri:

Obligacijski zakonik (OZ). Uradni list Republike Slovenije, št. 83-4287/01 z dne 25.10.2001.

Judikati:

Sklep III Ips 21/2001 Vrhovnega sodišča RS z dne 20.9.2001.

Sodba II Ips 213/98 z Vrhovnega sodišča RS z dne 24.2.1999.

Sklep II Ips 385/2001 Vrhovnega sodišča RS z dne 27.2.2002.

Obrazložitev sklepa II Ips 385/2001 Vrhovnega sodišča RS z dne 27.2.2002

dokument VS045729. Bivša republika BiH z dne 18.10.1973.

dokument VS045961. Bivša republika Makedonija z dne 19.10.1994.

dokument VS047644. Bivša republika Jugoslavija z dne 1.2.1974.

dokument VS083813. Bivša republika Srbija z dne 2.9.1982.

dokument VS083771. Bivša republika Hrvaška z dne 25.1.1984.

dokument VS045960. Bivša republika BiH z dne 10.11.1988.

dokument VS084894. Bivša republika Vojvodina z dne 8,11,1990.

dokument: VSO81567. Republika Hrvaška z dne 27.2.1991.

dokument VS045953. Bivša republika Srbija z leta 1976.